

ELŐSZÓ

A tanulmány sokéves kutatás eredménye. Az Osztrák–Magyar Monarchia közös minisztertanácsa jegyzőkönyveinek közzététele, majd a közös intézmények működésének tanulmányozása vezetett a témához: kik voltak azok a magyarok, akik a közös intézményekben és általában a bécsi hivatalokban szerepet vállaltak, ők hogyan ítélték meg, hogyan értelmezték a kiegyezéssel létrejött új államjogi rendszert, s abban a magyarok feladatát, tehát saját bécsi küldetésüket. Hogyan látták a császárvárosból a magyar politikai törekvéseket és önnön magyarságukat. És ami nem kevésbé fontos: az 1867-es átalakulás, a magyarok növekvő súlya a közös intézményekben milyen hatást gyakorolt a bécsi bürokrata világra?

Önként adódott, hogy kutatásaim elsődlegesen a legfontosabb közös intézményre, a Császári Ház és a Külügyek Minisztériumára koncentráltak. Ez a minisztérium volt a dualista Habsburg Monarchia legsajátságosabb hivatala. Az uralkodó a külügyminisztert az egész korszakban a következő formulával nevezte ki: „kinevezem Önt Házam és a külügyek miniszterévé, és megbízom a közös minisztertanács elnöki teendőinek ellátásával”. Magában ebben a megfogalmazásban kifejezésre jut az 1867-es *dualista és alkotmányos* rendszer ellentmondásos volta, hiszen a császári ház minisztere nyilvánvalóan az uralkodói akarat képviselője. Ő azonban egy személyben külügyminiszter is, és ebben a szerepkörében felelős miniszter: a két ország parlamentjéből választott delegációknak tartozik felelősséggel, a két ország jóváhagyásával viszi az ügyeket – tehát funkciójában az abszolutista és alkotmányos elemek eleve együtt vannak jelen. Ugyanakkor a közös minisztertanács elnöki teendőinek ellátása a de facto létező, a magyarok által azonban soha el nem ismert birodalmi miniszterelnök szerepét biztosítja számára.

A Császári Ház és a Külügyek Minisztériuma a külföld irányában a birodalom kormányzati szerve volt, mint bármely egységes állam külügyminisztériuma. A Monarchia dualista jellege azonban meghatározta hivatalnokai helyzetét. A ballhausplatzi magyar tisztviselők feladatai közé tartozott, hogy közvetítsenek a külügyminisztérium és a magyar kormány, valamint a magyar delegáció között. A diplomáciai szolgálatban az egész Monarchia nemzetközi érdekeit képviselték, de alkalmanként a birodalom érdekrendszerébe épülő magyar állam vagy állampolgárok érdekeit is. A külállamokban rendszerint nem egyszerűen a Habsburg Monarchia diplomatáinak tekintették őket, számon tartották magyarságukat.

Ezzel természetesen korántsem azt akarom állítani, hogy a Ballhausplatzon és a külképviseleteken szolgáló magyarok feltétlenül elemezték-értelmezték volna hivataluk eleve adott ellentmondásos voltát – amint a történész utólag teszi. De a magyar tisztviselőknek a külügyi apparátusban betöltött sajátos szerepe feltétlenül hatott identitásuk alakulására, amint a dualizmus évtizedei során egyre növekvő számú magyar tisztviselő jelenléte a közös külügyminisztériumban befolyást gyakorolt annak szellemére.

A könyv bemutatja, hogy mit jelent „Bécs” fogalma a magyar politikai közgondolkodásban; hogy a kiegyezés megkövetelte paritás és a külügyminisztérium új funkciói mennyiben tették szükségessé, hogy nagyobb számban alkalmazzanak magyar tisztviselőket. Hogyan alakult a tisztviselők társadalmi jellege-összetétele az évtizedek során, s mennyiben és milyen mértékben vált a diplomácia modern polgári hivatallá. S végül az évtizedek során bekövetkezett változások mennyiben formálták a magyar honos tisztviselők nemzeti tudatát.

Munkám a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete szakmai műhelyében készült, egy a maga nemében egyedülálló szellemi közösségben, amelynek több mint fél századon át tagja lehettem. Hálás vagyok érte. Külön köszönettel tartozom kollégáimnak és barátaimnak, Deák Ágnesnek, Hajdu Tibornak és Szász Zoltánnak, akik figyelmet szenteltek munkámnak és tanácsaikkal hozzájárultak a szöveg jobbításához, valamint a kötet szerkesztőinek, Kovács Évának és Reményi József Tamásnak gondos munkájukért.

Budapest, 2016. június 29.